

BREV DA LECTUR

Cinic ed in affrunt

(En connex cun l'intervista cun David Casutt en LQ dals 10 da november 2021)

Numnar las mesiras encunter la pandemia da Corona in «crim enviers la carstgaunadad» è in cinissem che dat da ponderar ed in affrunt nunditg senza la minima empatia envers tut las varas unfrendas dals blers crims encunter la carstgaunadad en l'istorgia da l'umanità!

Il fatg che l'intervistadra n'ha betg intervegnì ed insistì cun dumandar suenter tar quella remartga, ma era tar in pèr autras prentensiuns fitg subjectivas e tenor mai problematicas, demussa ina tscherta mancanza da sensibilitad schurnalistica. Igl è bun e necessari da laschar vegnir a pled adina tut las differentas opiniuns e perspectives en ina chaussa disputaivla. La responsabladad schurnalistica è dentant era dad insistir da precisar, da documentar e da far prender posiziun pli differenziada, cura che la persuna intervistada preschenta posiziuns e opiniuns fitg problematicas.

Gian Peder Gregori, Panaduz

Voss «orizonts»

La gasetta La Quotidiana porscha ina pagina cun il titel «Orizonts», la quala dat spazi a contribuziuns era da lecturas e lecturs. Sin ils «Orizonts» duain avair plazza brevs, opiniuns, artitgels da forum, necrologs, fotografias comentadas, gratulaziuns etc.

Las contribuziuns ston esser signadas cun num da l'autur u da l'atura. I vegnan publicadas mo contribuziuns scrites en lingua rumantscha e talas che sa tegnan vi da simpels principis da la buna maniera. Las contribuziuns na vegnan betg indemnadas cun in onurari. La redacziun FMR selectescha, curregia e redigia tenor basegn e las impagine-scha sin ils «Orizonts» da La Quotidiana. La redacziun da la FMR sa legra da vossas contribuziuns! (fmr)

redacziun@fmr.ch ubain per posta FMR, Fundaziun Medias Rumantschas, Via da Masans 2, 7000 Cuira

PLED SIN VIA

Sco ina finiastra-baselgia

MARCEL KÖHLE

È i era in di da november. Ina mumma mava cun siu fegl a far cumisiuns. Sin via tras il marcau han els dus traversau il plaz culla gronda ed impo-santa catedrala. Il buob ha mirau sin quella baselgia ed ha detg: «Mumma, mira! Quellas grondas finiastras ein gie ualti stgiras. Quellas ein gie insumma buca bialas!» – La mumma ha lu era mirau sillas finiastras-baselgia. E senza dir in plaid ha ella priu siu fegl pil maun ed els ein entrati ella catedrala. Las finiastras che parevan giuado dad esser stgiras, han tarlischau e splendorau en las pli differentas colurs.

Plein smarvegl ha igl affon viu davontier ina finiastra cun duas figuras da sogns. «Mumma, tgi ein quels?», ha el dumandau plein marveglias. – «Quei ein sogns», ha la mumma detg, «quel seniester sil cavagl ei sogn Martin, in schuldau che ha partiu siu manti cun in rugadur che schelava. Quella dunna leu da vart dretga, cul canaster ed il ruog, quei ei sontga Lisabet. Ella era ina princessa ed ha gidau ils paupers e malsauens.» Il buob era satisfatg da quella explicaziun.

«Jeu sai ei!
In sogn ei in carstgaun
e tras quel tarlisch
il sulegl!»

In pèr dis pli tard veva lu la classa dil buob instrucziun religiosa. Tutteninaga damonda la scolasta: «Tgi da vus sa dir a mi, tgei ch'in sogn ei?» – Il buob ha tenui si e detg: «Jeu sai ei! In sogn ei in carstgaun e tras quel tarlisch il sulegl!»

È ra sche jeu hai udiu quella historia gia avon onns, quetel jeu quella risposta aunc adina geniala. – Esser sogns munta nuot auter che esser transparents per la glisch da Diu sco ina finiastra-baselgia.

Aschi different sco il sulegl lai splendorar las colurs dallas finiastras-baselgia, aschi different han ils sogns schau splendorar la glisch da Diu el mund. Sco sogn Martin e sontga Lisabet dat ei aunc oz biars carstgauns che

sesprovan da far dil bien. Cun in bien plaid ni era bunas ovras emprovan els da purtar empau glisch ella veta dils carstgauns. Cun lur tenuta e cumpurtament lessan els esser per aschidadir «transparents» per il messadi digl evangeli ch'ei in messadi dalla carezia e buntadeivladad da Diu.

Quella risposta originala da quei affon ha lu era animau mei da tschentar las suandontas damondas: Co savein nus esser ozildi transparents per la glisch da Diu e co savein schar sclarir ella? A tgi savessan nus purtar empau glisch? Forsa ual ussa, el meins da november, nua che biars sesentan persuls, trests e melanconics...

Jeu sperel e giavischel che la risposta da quei buob ed era quella damondas animeschan buca mo mei, mobein era entgin da vus, da sespruar el mintgadi dad esser transparents per la glisch da Diu sco ina finiastra-baselgia.

Marcel Köhle ha studegià teologia e pedagogia ed abitescha a Glion. El lavura sco scolast primar a la scola Obersaxen Mundaun.

En collavuraziun cun RTR publicgescha la FMR adina en la davosa ediziun da gasetta da l'emna il «Pled sin via». Quel è lura era d'udir mintgamai la dumengia tar RTR, en l'emissiun «Vita e cretta».

ZULPRINS

Sclaridas bufatgas denter las alas dil temps

UOLF CANDRIAN

Buca tons giuvenils han anflau la via els bauns dalla baselgia reformada a Sagogn sco alla Colurada la notg vargada ni als Dis da Litteratura a Domat. Tuttina era l'occurrENZA dumengia sera era bein visitada. Ser Martin Fontana raschuna ch'el hagi anflau la via tier la poesia els onns da giuventetgna, el temps dall'emprema amur. Propi temps per scriver hagi el denton pèr anflau culla pensiu, il daccasa si Fidaz ed il larisch si sper via che glisch gest en quels gis da ferdaglia plein ardur cura ch'il dir, liung e freid unviern stat avon porta:

gl'ei forsa la legria
cant zuppau, glischur d'in cor
che vesa lunsch, gie lunsch
sur tuttas notgs vargehivlas or

vielleicht ist's die freude
ein inneres singen
das weit über dunkel
und nacht hinaus sieht

La poesia «Aur d'atun, herbsthliches Gold» publicada 2018 el cudisch «denter las alas dil temps/zwischen den flügeln der zeit» siara cun quella speronza ch'ei coc da biaras poesias che Martin Fontana ha prelegiu dumengia vargada en baselgia, in liug ch'ei tuttava adattaus per poesia che dat plaid a quei misteri ch'ei nunpusseivels da declarar, forsa silpli cun maletgs e canzuns.

Musicalmein ei la vernissascha dil secund cudisch «sclaridas bufatgas/stilles leuchten» vegnida embellida virtuosamein entras Rica-Maria Cathomen e Giuseppe Tschuor allas duas orglas che han procurau per in'atmosfera singulara. In novum el colloqui Sur igl Uaul, sco il plevon ser Daniel Hanselmann ha menziunau en siu plaid da beinvegni per romontsch. Ins ha sentiu ch'igl ei adina ina enorma sfida da crear occurrenz biligualas cun in publicum che capescha mo per part omisdus lungatgs. Ins less gie excluder negin, aschia ch'il romontsch fa prest adina secund.

Giusep Tschuor all'orgla da 1772 e Rica-Maria Cathomen sill'empora han enramau musicalmein la prelecziun da Martin Fontana.

FOTO DANIEL HANSELMANN

Mo Martin Fontana ha dau peisa ell'introducziun ch'ei sctracta da poesias romontschas, sulet transponidas el tudestg. Cheutras gartegia era il giug denter ils lungatgs el ravugl romontsch, fer-ton che Flem ei mo pli ina vischnaunca cun empau ierta culturala romontscha che vegn buca tgirada dalla populaziun e dallas instituziuns. Silmeins ughagian ozilgi quels paucs Romontschs da Flem da puspei gir ch'ei tschontschan a casa romontsch, sco quella giuvna da Flem ch'ei stada sonda notg giu Sagogn, quei lungatg da Flem ei denton s'avischinas al sursilvan e svanius da gassas e streglias, certas expressiuns ein denton restadas. Cullas sentupadas dallas notgs vargadas aunc el tgau eisi stau in deletg d'astgar tedlar il lungatg sco ord in auter tschentaner, mo gest cheutras era ina grond' honur ed ina caschun unica. Cun quella duas publicaziuns biligualas tucca Mar-

tin Fontana exact il current dil temps – sco ins ha gest viu als Dis da Litteratura a Domat. Scriver cudischs che gnanc in miez procent dalla Svizra sa leger, gie silpli diesch procent dil Grischun e lu aunc en tschun varietads, quei sa gie buca render. Oz sto tut esser biling. Pertuccont translatar l'ovra da Gian Fontana el tudestg ha Max Frisch criticau ch'ei fuss buca fatg endretg al sulet poet da renum mundial romontsch. Jeu crei ch'ins astga senz'auter gir ch'il spèrt dil bab seigi staus presents quella sera a Sagogn. Malgrad che la munconza d'in bab el temps d'affonza, el temps da giuventetgna mo era pli tard, ei presenta els plaid che Martin Fontana tscherna per dar expressiun a ses sentiments, aschia ella davosa strofa da «vatta dad aur/watte aus gold»:

agl ur dil binari
in buob
a spingond
il trenin
dalla sera
che vegn
cun siu bab
ed ussa
dalunsch aunc
in schul penetront
ch'avisa
gl'arriu

am rande
des bahndamms
erwartet ein knabe
die ankunft
des vaters
ein pfiff
aus der ferne
durchschneidet
die stille
und meldet
den langsam
sich nähernden zug

Cul s'avischinar dalla notg vegnin nus alla fin dils schatgs litterars ord quels dus cudischs. Martin Fontana fa quei mudest e siara la sera, senza far attent ch'ei dess da cumprar ses cudischs. Nus essan gie tuttina en baselgia.

Ils «zulprins»

Ils «zulprins», uschia sa numna la rubrica per auturas ed auturs giuvenils, ina rubrica che cumpara en collavuraziun da la Giuru Giuventetgna Rumantscha cun la FMR Fundaziun Medias Rumantschas. La finamira cuminaivla da Giuru ed FMR è da dar spazi e vusch ad auturas ed auturs giuvenils. Ils «zulprins» duain damai far qua u là sbrinzlas!

Dapli infurmaziuns davart la Giuru sin www.giuru.ch ubain via mail a giuru@giuru.ch.